

- економіка як соціальна категорія. — Черкаси, 2005.
14. Калініченко В.В. Оренда землі в українському селі в роки непу // Проблеми історії України : Факти, твердження, пошуки. — К., 2007. — Вип. 16. На пошану доктора історичних наук, професора С.В. Бідлицького з нагоди 70-річчя від народження та 50-річчя наукової праці. — Ч. 2.
15. Качинский В. Очередные задачи сельского хозяйства // Народное хозяйство Украины. Сборник П. — X., 1921.
16. Великий Жовтень і розв'язання аграрного питання на Україні // Вісник Харківського Університету. — 1977. — № 150.
17. 5-й з'їзд незможлих селян України. Бюлетень № 2. Харків. 5 січня 1927 р. // 5-й Всеукраїнський з'їзд незможлих селян. Стенографічний звіт і постанови. — X., 1927.
18. Земельний Кодекс УССР — Харьков, 1922.
19. Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. 1898 — 1970. Пер. з 8-го рос. вид. За заг. ред. П.М. Федосєєва і К.У. Черненко. — К., 1979. — Т.2.: 1917 — 1924.

Л.Г. Голиш

ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОЛГОСПІВ УКРАЇНИ У 1943 — 1950 рр.

Одним з найтяжчих соціальних наслідків німецько-радянської війни було зростання у справді астрономічних вимірах чисельності дітей, позбавлених батьківського піклування. Надійним і часом єдиним прихистком для цієї категорії постраждалих дітей стала розгалужена мережа спеціальних установ: дитбудинків та будинків дитини. Вони створювалися згідно з низкою партійно-урядових постанов*, підпорядковувалися наркоматам освіти та охорони здоров'я і, як правило, ними фінансувалися. Однак з огляду на небачені досі масштаби соціального лиха, яким було масове сирітство і безпритульність, існуюча мережа закладів для постраждалих дітей не відповідала потребам у них, а їхнє грошово-матеріальне забезпечення за екстремальної воєнної пори залишало бажати кращого. У таких умовах виникла потреба в створенні альтернативних дитустанов, які відкривалися підприємствами та колгоспами.

Питання створення та функціонування дитячих будинків означеного типу відзначається великою актуальністю не лише з огляду на неперехідне значення воєнної проблематики, але й зростаючий суспільний інтерес у сучасній Україні до нелегкої долі наймолодших представників воєнного покоління — дітей війни. Незважаючи на це, дана проблема позначена в сучасній історіографії хіба що пунктирно. На дотичному рівні окремих питань діяльності нетрадиційних дитустанов торкаються у своїх дослідженнях В.В. Ленська [1], та Л.В. Пилипенко [2], а П.М. Чернега [3] розкриває місце профспілок у організації роботи цих закладів. Враховуючи указане

* Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У "Про організацію допомоги дітям-сиротам, батьки яких загинули в боях чи замучені й розстріляні фашистськими загарбниками" від 27 березня 1943 р.; постанова РНК УРСР № 307 "Про поліпшення роботи дитячих будинків" уряд України і ЦК КП(б)У від 28 вересня 1943 р.; постанова "Про заходи по боротьбі з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в Українській РСР", прийнята в липні 1944 р. та ін.

вище, авторка визначила метою пропонованої розвідки на основі переважно архівних джерел з'ясувати загальні питання діяльності дитячих установ для постраждалих дітей, які відкривалися при підприємствах та колгоспах. Територіально формат дослідження обмежується 10-ма областями Наддніпрянської та Східної України.

Об'єктом дослідження визначено дитячі будинки промислових підприємств та колгоспів України у 1943-1950 рр. Предметом є особливості становлення та функціонування дитячих установ означеного типу. Уже відразу після визволення промислових районів України деякі підприємства почали створювати установи для дітей-сиріт, батьки яких працювали в даному виробничому колективі до війни, звідти пішли на фронт і загинули, а також для дітей багатодітних батьків, що потребували матеріальної допомоги [4, 176]. Ініціаторами цієї благородної справи стали підприємства Донбасу. Так, у Сталінській області на 1945 р. функціонувало 6 дитбудинків такого типу та 5 окремих груп при дитячих садках, якими було охоплено 607 дітей-сиріт. У документах відзначається особливо хороша робота дитбудинків, які працювали при об'єднаннях "ЗуєвГРЕС", "Зуєвантрацит" та Горлівському машбуді [5]. Подібні дитустанови було також створено при заводі ім. Петровського у м. Дніпропетровськ, машинобудівному заводі ім. С.М. Кірова в м. Горлівка та на інших підприємствах Донецько-Придніпровського району [1, 83, 98].

На багатьох підприємствах відкривалися невеликі дитустанови, що забезпечувалися профспілковими коштами. Так, з ініціативи працівників тресту "Макіїввугілля" такі дитбудинки розпочали роботу в багатьох робітничих селищах Донбасу. У 1945 р. на 18 металургійних заводах їхні контингенти становили 1320 вихованців [3, 158]. ВЦРПС організувала також три дитячих будинки для дітей загиблих шахтарів при шахтах Донбасу [1, 89].

Схваливши цю ініціативу, РНК СРСР 20 вересня 1945 р. прийняла відповідну постанову "Про дитячі будинки при промислових підприємствах", яка визначала завдання з розгортання та особливості функціонування цих спеціальних дитячих установ [2, 86]. З огляду на беззаперечну ефективність функціонування відомчих дитбудинків, уряд у низці своїх постанов розпорядився збільшити контингенти дітей, які повинні в них утримуватися. Так, у постанові Ради Міністрів Української РСР № 1577 "Про контингенти дітей в дитячих будинках при промислових підприємствах Міністерств і відомств УРСР" від 6 вересня 1946 р. було встановлено контингенти таких дитустанов сумарно в 2000 вихованців [6, 32]. При цьому, 100 дітей-сиріт мали утримуватися в дитбудинках при Міністерстві лісової промисловості, 370 — легкої, 140 — харчової, 80 — текстильної, 180 — м'ясомолочної, 160 — місцевої паливної промисловості, 965 — тваринництва [7, 123]. Про необхідність збільшення контингентів йшлося також у постановах Ради міністрів УРСР № 335 "Про заходи з ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності" від 10 березня 1948 та № 857 "Про покращення роботи з влаштування дітей і підлітків, які залишилися без батьків" та інші [8, 11]. Оскільки зазвичай більша частина дитбудинків підпорядковувалася Наркомату освіти*, тому не дивно, що у згаданій постанові "Про дитячі

* 3 25 березня 1946 р. - Міністерство освіти

будинки при промислових підприємствах" РНК зобов'язала наркомати УРСР погоджувати організацію відомчих дитустанів з означеним відомством [4, 176].

Окрім самостійних дитячих будинків відкривалися групи при дитсадках за умови, якщо чисельність дітей у ній не перевищувала 30 осіб. Для таких груп виділялося по 2-3 кімнати при дошкільних установах [8, 18].

Дитбудинки та групи при дитячих садках було утворено при підприємствах наступних міністерств та відомств: вугільної, хімічної [9, 12], чорної металургії, приладобудування [9, 11], кольорової металургії, верстатобудування, важкого машинобудування, електростанцій, кораблебудування, морського флоту, харчпромбуду [9, 88-90], лісової, паперової, легкої [9, 46], текстильної [8, 287], харчової промисловості [8, 64], будматеріалів [8, 24], озброєнь, радгоспів [9, 12], шляхів сполучень [6, 81], місцевої паливної промисловості [8, 11]. Розвиток мережі відомчих дитустанів ми можемо простежити на основі матеріалу таблиці 1 [Складено за: 10, 4-6; 11, 23; 12, 39-41].

Таблиця 1

Відомості про мережу та контингенти відомчих дитбудинків у 1946 – 1950 рр.

Область	1946		1949		1950	
	кількість	дітей в них	кількість	дітей в них	кількість	дітей в них
Ворошиловградська	7	527	15	1346	15	1354
Дніпропетровська	4	268	15	1040	18	956
Запорізька	3	127	12	817	12	770
Київська	–	–	4	353	4	305
м. Київ	3	233	4	303	3	202
Кіровоградська	–	–	2	62	2	61
Полтавська	1	76	5	364	5	339
Сталінська	23	1748	41	3717	39	3221
Сумська	2	82	5	456	5	464
Харківська	1	91	16	846	14	752
Чернігівська	–	–	–	–	–	–
Всього	44	3152	119	9304	117	8424

З наведеної таблиці випливає, що кількість дитбудинків за три повоєнні роки зростає втричі. А за останній рік періоду, що вивчається, ріст мережі цих специфічних установ припиняється. Це пояснюється тим, що воєнна пора призвела до незмірного зростання чисельності дітей-сиріт і напівсиріт, тому контингенти дитбудинків, у тому числі й відомчих, стабільно зростали. Наприкінці ж відбудовного періоду у зв'язку з досягненням вихованцями цих установ повноліття, їхнім трудовлаштуванням, а, головню, вичерпанням джерел поповнення, мережа та контингенти дитбудинків почали різко скорочуватися. З часом потреба в дитбудинках при підприємствах узагалі відпала.

Згідно з постановою РНК УРСР від 11 квітня 1945 р. № 559 "Про затвердження положення про колгоспний будинок" та за прикладом колгоспів Тамбовської і Рязанської областей РРФСР, створювалися також

дитбудинки коштом колгоспів та сільських громад. Такі заклади стали прихистком для дітей-сиріт і напівсиріт віком 4-14 років, батьки яких були членами даного колгоспу і загинули на фронтах чи в період окупації. Для прикладу, в колгоспах Лозівського району Харківської області виховувалося 300 дітей-сиріт [1, 83-98].

Важливим аспектом даної проблеми є джерела фінансування відомчих та колгоспних дитбудинків. Так, у постановах РНК УРСР "Про дитячі будинки при промислових підприємствах" за № 2394 від 20 вересня 1945 р. та за № 1876 від 28 листопада 1945 р. встановлювалося, що ці дитбудинки фінансуються наркоматами УРСР, яким підпорядковано дані підприємства [4, 176]. Так, наприклад, у 1947 р. Міністерством радгоспів на утримання 23 відомчих дитустанів з контингентами 1060 дітей було асигновано 3064 тис. крб. [8, 280].

Джерела фінансування колгоспних дитбудинків суттєво відрізнялися від промислових. Перші колгоспні дитбудинки фінансувалися самими колгоспами, але, як відомо, рівень їх розвитку значно різнився між собою, що не могло забезпечити рівні умови утримання дітей у цих установах. Тому Раднаркомом УРСР 25 вересня 1945 р. було прийнято постанову за № 2455 "Про перехід на державний бюджет колгоспних

дитячих будинків". У ній зазначалося, що керівництво і фінансове забезпечення колгоспних дитустанів з 1 грудня 1945 р. покладається на Наркомат освіти УРСР. Витрати на утримання колгоспних і міжколгоспних дитбудинків, переданих цьому Наркомату, рекомендувалося проводити за рахунок передбачених республіканським бюджетом асигнувань на освіту.

Колгоспам, у віданні яких перебували дитячі будинки, рекомендувалося підписати орендні умови з органами народної освіти на подальше використання ними колгоспних приміщень. Також колгоспам радили надавати

шефську допомогу цим установам у постачанні їх продуктами харчування, у проведенні ремонту, забезпеченні паливом, організації та функціонуванні допоміжних господарств [4, 175].

Приміщення, в яких розташовувалися відомчі дитбудинки, мали різні побутові умови, але порівняно з дитустанами Міністерства освіти вони були дещо кращими, адже чисельність дітей у них була не такою великою, а рівень матеріального забезпечення вищим. Наприклад, 6 дитбудинків м. Горлівки, які підпорядковувалися Міністерству вугільної промисловості, знаходилися в типових, якісно відремонтованих приміщеннях, що були електрифіковані, радіофіковані та забезпечені водопостачанням [13, 41]. А в єдиному дитбудинку Міністерства харчової промисловості, що працював при Харківській кондитерській фабриці, виховувалося 55 дітей. Ця установа розташовувалася в дачній

місцевості і мала прекрасні умови: до послуг вихованців було 6 спальних приміщень, простора кухня, медпункт, підсобні приміщення [8, 9]. Дитбудинки Міністерства смакової промисловості в м. Ірпіні мав контингент 60 дітей, розташовувався у двох дачних садибах і також мав прекрасну матеріально-технічну базу [8, 64].

Але, з іншого боку, й серед такого типу дитбудинків були установи з незадовільними умовами утримання вихованців. Так, наприклад, дитбудинки Полтавського цукротресту, розташовувався в сирому приміщенні, 63 дитини утримувалися в кімнатах, які були заражені грибком. Установа фінансувалася погано, тому запроєктовані будівлі не було здано в експлуатацію, а ремонти діючих приміщень не проводилися [14, 29].

Рівень забезпечення м'яким інвентарем та одягом вихованців відомчих дитбудинків в кращий бік відрізнявся від постачання необхідним установ Міністерства освіти, що було пов'язано з різними джерелами та способами фінансування. Також велике значення мав фінансово-економічний стан підприємства, при якому працювала дитустанова. Для прикладу, в дитбудинку Харківської суконної фабрики, яка мала пристойні виробничі показники, всі вихованці закладу були забезпечені двома змінами одягу, комплектами постільної білизни [8, 292]. Як випливає зі звіту Міністерства легкої промисловості, усі вихованці дитустанов цієї системи мали добротний одяг та взуття [15, 18]. Дитбудинки Міністерства вугільної промисловості відзначалися гарним оздобленням та належним рівнем забезпечення, мали в своєму розпорядженні зручні, відповідні віку вихованців меблі [13, 41].

Проте все ж таки і у відомчих дитустановах подекуди спостерігалася велика скупченість дітей і нестача твердого інвентарю. Так, у дитбудинку Полтавського цукротресту через нестачу ліжок щонайменше 20 дітей спало по двоє в одній постелі, а тумбочок з причин обмеженості корисної площі взагалі не було де поставити [14, 29].

Як свідчать документи, харчування вихованців цих установ у основному було задовільним, достатнім, але одноманітним. Для прикладу, в дитбудинках цукротресту діти забезпечувалися 4-разовим харчуванням, з дотриманням відповідного калоражу. З іншого боку, через нестачу борошна, м'яса, сиру та інших продуктів тижневе меню не відзначалося багатоманітністю [14, 29-31].

Значну роль у поліпшенні якості харчування дітей та їхньому трудовому вихованні відігравали підсобні господарства, які були утворені при ряді дитбудинків. Наприклад, такі господарства функціонували при 3 дитустановах Міністерства легкої промисловості [8, 55]. Шосткінський дитбудинки Міністерства паливної промисловості (Сумщина) мав 20 га сільгоспугідь для ведення підсобного господарства [8, 11]. У дитбудинку 75-го заводу м. Харкова окрім встановлених норм продовольчого забезпечення, додатково за рахунок допоміжного господарства на кожну дитину виділялося 2 кг борошна, 9 кг картоплі, 300 г жирів [6, 39]. Для дитбудинку радгоспу "Переможець" Запорізького тресту було виділено земельний наділ площею 14 га, пасіка, птиця, кролі, свині. Радгосп ім. Кірова Сталінського тресту для своєї дитустанови виділив 3 га землі, в основному для навчальних цілей [16, 307]. Дитбудинки Полтавського цукротресту в

с. Згурівка мав у своєму підсобному господарстві 6 корів та 4 свині, що дало можливість повністю забезпечити потреби вихованців у м'ясо-молочних продуктах [14, 29].

Персонал відомчих дитбудинків, який забезпечував виховання і догляд за дітьми, відповідав штатному розписові відповідних установ Міністерства освіти. У самостійних будинках з 60-ма дітьми працювало 5 вихователів-педагогів, інструктор з праці, медсестра. Виділялося також 0,5 ставки лікаря. Щодо груп сиріт при дитсадках, то для них передбачалося 2,5 ставки вихователів-педагогів, 2 нічних нянь та медсестри, частина ж персоналу була спільною [17, 310]. Дитбудинки були забезпечені кадрами, але не скрізь вони працювали добросовісно [6, 40].

При всіх дитустановах діти шкільного віку відвідували школу. У дитбудинку 75-го Харківського заводу з 92 вихованців 62 були шкільного віку. Заняття учнів 1 класу через брак приміщень проходили в самому дитячому будинку. Але умови навчання були незадовільними: столи і стільці не відповідали зросту дітей, школярі сиділи боком до дошки. Діти наступних класів уже відвідували типову школу, яка знаходилася недалеко від дитбудинку. Катастрофічно не вистачало навчальної літератури: на 10 учнів 2-го класу був лише один підручник з української мови. У 3-му класі навчався 1 учень, який не мав підручника з жодного предмету, тому не дивно, що був невстигаючим [6, 39, 40]. Зошитів також було обмаль.

Для школярів – вихованців дитбудинку Харківської кондитерської фабрики "Жовтень" було створено умови для нормального навчання. У спеціально облаштованій кімнаті під керівництвом вихователів діти готували домашні завдання, і завдяки цьому всі 53 вихованці були встигаючими [8, 53].

У відомчих дитбудинках функціонували бібліотеки, в яких зберігалася художня література. Якщо у 1946 р. кількість таких установ становила 18 [Підраховано за: 10, 12, 14, 22, 27, 28, 30, 43, 50, 54, 65, 67, 70], то 1950 р. їх уже було 107 [18, 34зв, 37зв, 47зв, 66зв, 69зв, 71зв, 84зв, 90зв, 96зв, 100зв, 112зв].

Культурно-виховна робота в дитячих будинках при промислових підприємствах узгоджувалася з місцевими відділами народної освіти. Розгортали свою роботу гуртки, проводилися різноманітні вечори художньої самодіяльності. У Київському дитбудинку Міністерства лісової та паперової промисловості був фільмоскоп, 20 екземплярів плівок з казками і фільмами, що значно урізноманітнювало проведення навчально-виховної роботи в цій установі [8, 29, 73]. При дитбудинках Кіровоградського тресту радгоспів було організовано 36 гуртків: хорові, драматичні, фізкультурні, художні, літературні та ін. [16, 307].

Важлива роль у вихованні дітей відводилася трудовому навчанню, для цього організовувалися різноманітні майстерні: столярні, швейні, взуттєві та ін. [6, 86]. Так, у дитбудинку Харківської кондитерської фабрики в столярній майстерні навчалася 25 хлопців, які займалися ремонтом меблів. Дівчатка цієї установи займалися рукоділлям [8, 8].

Таким чином, у відбудовний період поряд з традиційними дитбудинками для дітей-сиріт, що знаходилися в підпорядкуванні Міністерства освіти, розгорнулася досить широка мережа відомчих дитустанов, які підпорядковувалися різним галузевим міністерствам і фінансувалися промисловими

підприємствами та радгоспами. Ці специфічні заклади часом відзначалися дещо кращими умовами утримання вихованців, як у звичайних дитбудинках. З іншого боку, екстремальні умови повоєнної доби спричинили типові для тогочасних установ труднощі функціонування відомчих установ. До справді унікальних закладів для безпритульних дітей слід віднести колгоспні дитбудинки, які в силу певних об'єктивних причин працювали порівняно недовго. В міру вичерпання джерел поповнення контингентів дитбудинків, потреба у функціонуванні альтернативних установ для безпритульних дітей з часом відпала.

1. Ленська В.В. Піклування партій про загальне навчання дітей і підлітків у роки війни // Український історичний журнал. – 1987. – № 9.
2. Пилипенко Л.В. Зігріті всенародною любов'ю // Радянська школа. – 1988. – № 6.
3. Чернега П.М. Профсоюзы Украинской ССР в годы Великой Отечественной войны (1941 – 1945). – К., 1987.
4. Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. – К., 1963. – Т. 2.
5. Радянська освіта. – 1946. – 18 липня. – № 33.
6. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 73. – Спр. 340.
7. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 128.
8. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 7280.
9. ЦДАВО України. – Ф. Р-582. – Оп. 10. – Спр. 429.
10. ЦДАВО України. – Ф. Р-582. – Оп. 10. – Спр. 118.
11. ЦДАВО України. – Ф. Р-582. – Оп. 10. – Спр. 354.
12. ЦДАВО України. – Ф. Р-582. – Оп. 10. – Спр. 428.
13. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 73. – Спр. 338.
14. ЦДАВО України. – Ф. 342. – Оп. 14. – Спр. 3921.
15. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 7281.
16. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 7279.
17. Народное образование. Основные постановления, приказы и инструкции. – М., 1948.
18. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 816.

Н.В. Горло

ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО МАСШТАБИ І НАПРЯМИ ПЕРЕСЕЛЕННЯ ІЗ ЗОНИ ЗАТОПЛЕННЯ ВОДОСХОВИЩ ДНІПРОВСЬКОГО ГІДРОКАСКАДУ (50 – 70-ті рр. ХХ ст.)

В українському суспільстві є чимало проблем, які обговорюються як у повсякденному житті, так і на науковому рівні. До таких питань належить функціонування об'єктів Дніпровського гідрокаскаду. Дискусії про енергетичну ефективність гідровузлів, екологічні і соціальні наслідки гідробудівництва свідчать про стійкий інтерес до проблеми з боку громадськості. І якщо оцінки пересічних громадян часто є непослідовними і ілюструють "істеричний" підхід до проблеми, то від науковців очікують обґрунтованих висновків і тверджень.

Важливого значення історики надають вивченню передумов гідробудівництва і його реалізації. Спеціальні дослідження з даної проблеми відсутні, але деякі питання, пов'язані з соціально-економічними

заходами у період гідробудівництва, розглядаються у працях з історії українського села [1; 2]. Переселення зламало долі багатьох людей, зараз теж існує потреба в відселенні із зон підтоплення та берегообвалнення, тому актуальним залишається вивчення питань, пов'язаних з організацією переселення. Метою дослідження є з'ясування масштабів і напрямів переселення із зони затоплення і визначення факторів, які впливали на вибір напрямів переселення. Предметом є теоретичні та практичні заходи по організації переселення населення із зони затоплення водосховищ Дніпровського гідро каскаду (50 – 70-ті рр. ХХ ст.). Об'єктом дослідження виступає процес переселення із зони затоплення та державна політика, що його обґрунтовувала.

У зв'язку з густою мережею населених пунктів на Наддніпрянщині у зону затоплення потрапляло багато сіл і міст. Потребувалося вибрати місця поселення зі зручними умовами для проживання і врахувати при цьому бажання переселенців. Масштаби переселення прямо залежали від розмірів затоплень. У силах проєктантів було запланувати невеликі площі затоплення, що зменшило б масштаби переселень, але вони йшли на це неохоче, тому кількість переселенців виявилася досить значною на кожному водосховищі.

При проєктуванні Каховської ГЕС спеціалісти Українського державного інституту гідропроєктування ім. В.Я. Жука (УкрГідеп) в залежності від технічних параметрів гідровузла розглядали кілька варіантів будівництва, які відрізнялися розмірами затоплень і кількістю переселенців. У проєктному завданні 1951 р. зазначалося, що збитки від затоплення цінних угідь незначно збільшуються зі зростанням відмітки підпірного горизонту, але зростає число дворів, що переселяються, і затрати на переселення [3, 65]. Фактично перенесли більше 7 тис. дворів сільського типу і 2 тис. дворів міського типу [4, 172], відселили близько 34 тис. осіб [5, 129]. Кількість переселенців у середньому до загального числа жителів прибережних сіл склала 14,4%.

Повністю затоплених великих сіл було небагато, для їх жителів будували нові поселення на березі водосховища. Населення хуторів у плавнях Дніпра переселялося у сусідні села. В умовах достатньої землезабезпеченості розміщення в інших районах області визнали економічно не вигідним.

Зважаючи на великі розміри затоплень, значно гостріше проблема переселення постала на Кременчуцькому водосховищі. Згідно проєкту 1953 р., затоплювалося 263,1 тис. га. У зоні затоплення налічувалося 36,7 тис. дворів (131,3 тис. осіб), а в зоні підтоплення – 7 тис. господарств (25,1 тис. осіб) [6, 76, 77]. Якщо загалом у колгоспах, що потрапляли під вплив водосховища, налічувалося 92,9 тис. дворів, то переселення потребували 42,5 тис. господарств з працездатним населенням більш як 50 тис. осіб (45% господарств) [7, 7]. У зоні затоплення знаходилося 190 населених пунктів, у тому числі 4 міста; повністю затоплювалися 86 сіл і 1 місто.

Проблема полягала у тому, що райони затоплення були густозаселеними. Якщо в середньому у 16 східних, південних і центральних областях України на кожного працездатного припадало 4,1 га орних земель чи інших угідь, то у Полтавській області – 3,5 га, у тому числі в Оболонському районі – 3,18 га,